

Людмила Демченко, Ігор Тесленко

ТЕСТАМЕНТ АННИ-АЛОЇЗИ З КНЯЗІВ ОСТРОЗЬКИХ, ВДОВИ ВІЛЕНСЬКОГО ВОЄВОДИ ЯНА-КАРОЛЯ ХОДКЕВИЧА¹

Біографія останньої представниці роду Острозьких в найзагальніших рисах відома, проте ґрунтовного монографічного дослідження, присвяченого основним віхам життя цієї жінки, досі немає. Постаць Анни-Алоїзи Ходкевич (1600-1654) завжди приваблювала вчених. Для одних авторів вона була уособленням ідеальної християнки, що піклується про Божі храми і монастирі, освіту підлеглого люду; для інших – відступницею від віри пращурів і «фанатичною католичкою». Зважений погляд простежується в роботах останніх років, зокрема, змістовній статті Томаша Кемпи². Показово, що одним з ключових джерел інформації польського історика, як, зрештою, і його попередників, став заповіт аристократки. А якщо точніше, то заповіт, доповнений двома додатками. Всі три документи були написані поза межами Волині, звідки пані Ходкевичева змушена була виїхати через бойові дії.

Про причини, які спонукали 51-річну жінку споряджати духівницю, нічого не відомо. У заповіті вони не озвучені, а відтак, залишається тільки гадати, чи завбачливість тестаторки була спровокована погіршенням її стану здоров'я, чи якимись іншими резонами, які впливали із загальної атмосфери тривоги, що огорнула Річ Посполиту у розпал війни. Так чи інакше, заповіт був укладений 12 червня 1651 р. в королівському замку в Неполомицях під Краковом (документ № 1). Хоч як далеко від осердя своїх володінь перебувала Анни-Алоїза Ходкевич, померти вона сподівалася в одній з двох своїх улюблених резиденцій – Острозі чи Звягелі. В тестаменті детально розписана церемонія поховання і заходи, які необхідно було здійснити до та після погребу. Місцем останнього спочинку княжна обрала головний храм фундованого нею ж острозького єзуїтського колегіуму, в якому лежало тіло її померлого чоловіка Яна-Кароля Ходкевича. Решту заповіту складають розпорядження фінансового та майнового характеру. Йдеться здебільшого про пожертви на храми, монастирі, шпиталі і, звісно, єзуїтський колегіум в

¹ Дякуємо за допомогу в підготовці до друку цього матеріалу Андрію Фелонюку, Ярославу Петшаку, Миколі Ільківу-Свидницькому та Віталію Ольшевському.

² *Кемпа Т.* “Przeznaczona matrona” Anna Alojza Chodkiewiczowa, córka Anny ze Sztemberku Ostrogskiej, protektorka jezuitów // *Острозька давнина. Науковий збірник.* – Острір, 2014. – Вип. 3. – С. 54-100.

Острозі. Прямі спадкоємці, які мали перейняти і поділити маєткове господарство тестаторки, у тексті джерела згадуються, але без імен.

Звертає увагу відсутність традиційного у документах подібного роду розлогого параграфу, присвяченого слугам. Княжна Анна-Алоїза лише коротко зазначає, що з цього приводу залишила «rozporządzenie na osobneju karcie w addydamencie, reka moia podpisanyum»³. І дійсно, зберігся додаток до заповіту, левову частку якого складають відписи різних сум та маєтків людям з оточення тестаторки (документ № 2). Датований додаток 12 вересня 1651 р., і це дає підстави вважати, що на момент укладення духовниці, тобто у червні того ж року, пані Ходкевичева залишала нащадкам зовсім інший «аддітамент».

Ще одну коротку дописку до заповіту («декларацію») остання з князів Острозьких спорядила у Гніні неподалік від Познані 5 січня 1653 р. (документ № 3). Визнаючи, що життя добігає кінця далеко від дому і розуміючи, що реалізувати раніше встановлений порядок погребу не вдасться, жінка просить виконавців своєї останньої волі одразу після смерті перевезти її тіло до Кракова і без затримки поховати в костелі святих апостолів Матвія і Левія Матвія. Вибір цього місця не був випадковим. Уже кілька років у храмі спочивало тіло чоловіка тестаторки. Втім, декларація містила чіткий припис: після «заспокоєння вітчизни» обидві труни мали бути допроваджені до Острога і покладені в костелі святих Ігнатія Лойоли і Франциска Ксаверія (в єзуїтському колегіумі).

Відомо, що Анна-Алоїза Ходкевич померла у великопольському Рацоті 27 січня 1654 р.⁴ Як і слід було очікувати, спадкоємці – діти рідних сестер небіжчиці (Софії Любомирської та Катерини Замойської) – спробували оскаржити тестамент, за яким церковні інституції отримували надто щедрі пожертви. Попри вжиті заходи, їм це не вдалося⁵. Причиною поразки стала позиція короля та впливових сенаторів, призначених жінкою оборонцями та екзекуторами заповіту, а формальних підстав для уневажнення документа не виявилось. Тестаторка попідкувалася про те, аби за життя кілька разів підтвердити свою останню волю. Маємо на увазі не лише відповідні місця з обох додатків до заповіту, а й кілька «роборацій», виголошених і вписаних у 1651 році до актових книг Краківського, Перемишльського і Луцького гродських судів⁶.

³ Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699, k. 218.

⁴ Кемпа Т. “Przeznaczona matrona” Anna Alojza Chodkiewiczowa... – S. 95.

⁵ Детальніше див. Там само. – S. 97-98.

⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 25, оп. 1, спр. 269, арк. 1024-1026 зв. Облята витягу з перемишльських гродських книг з уписанням екстракту з краківських гродських книг роборації заповіту Анни-Алоїзи Ходкевич. У давній столиці Польського королівства тестамент підтвердила сама аристократка (21.VIII.1651 р.), до Перемишля краківський екстракт відвіз уповноважений нею Гжегож Озьомковський (16.IX.1651 р.), до Луцька

Розпорядження Анни-Алоїзи Ходкевич щодо часу, місця і церемонії погребіння були виконані лише частково. Попри волю тестаторки, її тіло поховали не одразу після смерті, а лише через дев'ять місяців, і не у Кракові, а в Ярославі. Щоправда, того ж року домовину таки доправили до місця призначення. До Острога вона разом із труною Яна-Кароля Ходкевича була перевезена тільки в 1722 році⁷.

Публікація документів

№ 1

1651, червня 12. Неполомиці. – Тестамент Анни-Алоїзи з князів Острозьких, вдови віленського воєводи Яна-Кароля Ходкевича

W imię Oycy, y Syna, y Ducha Świętego.

Troicy nierozdzielney niski pokłon od wszystkiego stworzenia powinny na wiek wiekow niech będzie oddawany. Na ustawiczne patrząc odmiany zycia ludzkiego y codzienne przez smierc przenoszenia się z tey ziemie zyiących do podziemnych obywatelow, mając przed oczyma zwyczajne wszystkim porządnie umieraіącym wczesnie⁸ za zdrowia obmyślawania i rozr[z]ądzzenia rzeczy swoich, nie chcąc ani dusze mey zapominać (ktorey naiwiec[e]y po Bogu mym powinnam), ani czeladzi mei bez nagrody słuszn[e]y opuszczac, tą teraznieyszą wolą moią takie czynię rozrządzenie.

Naprzod protestuję się przed Bogiem moim, Matką Przenaiswietszą i Panną moią, aniołami i swietymi Bozymi, iż w wierze katolickiey, w ktorey żyłam, umrzec chcę, Iemu samemu duszę niegodną moię, od Ktorego iest stworzona, iako tworczy memu oddawam y dobroci Iego proszę, aby się z nią iako Ociec łaskawy obysc miłosciwie raczył, nie iako sedzia surowy, grzechy moje według zasługi y cieszkosci ich sprawiedliwie karząc. Ciało zas moje grzeszne, prosze, aby było położone w kosciele oycow iezuitow w Ostrogu, kędy tesz swietey pamieci ie[g]o m[iłos]ć pan woiewoda wilenski || [k. 216 v.] pan małżonek y dobrodzi moy położony iest y tam z nim czekac chcę oney straszney trąby z martwych powstania. O to proszę, aby bez wszelakich okazałosci, ktore w stanie sierocym tak zyiąc[e]y, a pogotowiu umarł[e]y nie należą, schowane było. A porządek około ciała mego taki miec chcę.

перемисьльський випис доправдив, очевидно, її ж слуга Стефан Трушевич (17.XI.1651 р.).

⁷ Детальніше про це див. ґрунтовне дослідження Тараса Вихованця: *Вихованець Т. Ян-Кароль та Анна-Алоїза з Острозьких Ходкевичі: кінець життя, початок вічності* // Студії і матеріали з історії Волині / Ред. випуску В. Собчук. – Кременець, 2012. – С. 317-339.

⁸ Слово, пропущене в публікації Павла Клінта.

Trunna aby falendyszem czarnym obita y pokryta była, a to, co by na pokrycie ciała axamitu y na kapy na konie wynisc miało, na obicie trunny y katafalku przykrycie y za sukno, ktorym by kaplica okryta była cała, to wszystko os[z]acowawszy, na aparat koscielny do rąk ie[g]o m[i]łos]ci xiędza rectora collegium ostrogskiego oycow iezuitow oddac, a sukno ma bydz nie zly breklesz, stopnie brekleszem nie podłym pokryte. Rękami oycow iezuitow abym była niesiona do koscioła, unizenie proszę, z domu blisko collegium w Os[t]rogu położonego, nie z zamku. Ze Zwykala⁹, ieslibym w nim umarła, – bez kap na koniach, samym tylko pokryciem trunny falendyszem dobrym i kolenskim płótnem podszytym prowadzona byc chcę. A bez kazania aby był odprawiony pogrzeb moy, proszę, tylko zeby iako naiwięc[e]y mszy swietych było, wszak iest z czego, ze z łaski Boga moiego i dobrodzieistwa iuz na ten czas executorow moich ratowana prętko byc mogę. Z sobą nic nie wezmę, cokolwiek z dobrodzieistwa Bożego y rodzicow moich mam zostawionego.

Na pogrzebie moim aby zadnych gosci nie było, proszę, dla tego aby się iako naipredz[e]y odprawieł. Sług tylko moich przy schowaniu ciała mego miec chcę, aby mi tę ostatnią powinność oddali, proszę. Tych osobliwie po smierci moiey do porządku naznaczam asz do pogrzebu, aby około ciała mego y około przystoinego kapłanow i ubogich częstowania przestrzegali: ie[g]o m[i]łos]ci xiędza Piotra Zakrzewskiego, proboscza iaroslawskiego, proszę, takze sług moich pana Alexandra Starzyskiego, pana Andrzeia Komonskiego. Rozumiem, ze im nie bedzie cieszka ta praca, gdysz nie tylko to na nich powinność wyciąga, || [k. 217] ale i nadgrode od Pana Boga miec będą pewną. Tychze proszę, aby od smierci moiey zaraz przy cieie moim mieszkali, aby była wszelaka wygoda tak dla oycow iezuitow przy cieie moim mieszkaiących y kapłanow, iako y sług, y białychgłow, aby wszelaką przystoinosc y wygodę mieli, takze i dla insz[e]y drobney czeladzi. Kapłanow swieckich nie prałatow na pogrzeb i prowadzenie ciała mego zaprosic, a kazdemu kapłanowi po złotych trzydziestu dac y odwoz osobno nadgodzic. Osobna zas nadgroda tym swieckim niech bedzie, ktorzy będą przy cieie moim asz do pogrzebu wigilię, msze święte, nieszpory y żołtarz odprawowac y więc[e]y niewczasu zazywac, dla tego większa tesz nad goscie namienione rniaię miec nadgrode. Do rąk ie[g]o m[i]łos]ci xiędza rectora collegium ostrogskiego zaraz po smierci moiey naznaczam dac dwa tysiąca złotych polskich, aby wszędzie rozesał, zeby msze swiete pretko za duszę moię odprawowane były, na trzydziesci mszy dac po złotych dwadziescia albo iako na ten czas xiądz rector bedzie rozumiał. Inszych kaptanow nie zapraszac oprócz samych swieckich. Pewnam tesz tego, ze ich m[i]łos]c oycowie iezuici z łaski swey, ile bedzie mogło bydz w pretkim czasie, zgromadzą się dla ratunku dusze moiey, o co unizenie proszę. A iż koszty, furmany naymuiąc, miec muszą, do rąk ie[g]o m[i]łos]ci xiedza rectora collegium ostrogskiego, chcę, aby na to dano złotych

---

⁹ Так у “познанській обляті”, мало би бути: Zwyahla.

polskich trzy tysiące, aby oycem, którzy gościami będą, na koszty ich w najeściu powozow między nie podzielił. O to też sług moich proszę, aby ciało moje bez pogrzebu nad niedziel cztery dal[e]i w domu chowane nie było. Także też aby ich m[ił]osciow oycow jezuitow dla mszey świętych przy ciele moim kilka par mieszkało, wielce proszę. Iesli też kto z goscinnych kapłanow przyedzie, dac kazdemu, gdy nabozenstwo odprawi, po złotemu iałmużny za ka- || [k. 217 v.] zdym¹⁰ mszey święt[e]y odprawieniem. W dzien zas pogrzebu moiego aby były odprawowane msze święte, dac dwa tysiąca złotych polskich tygodniem albo dwiema przed czasem pogrzebu do rąk ie[g]o m[ił]osci xiędza rectora ostrogskiego¹¹, zeby się w ten dzien pogrzebu wszedzie msze swiete za duszę moię odprawowały. Ubogiemu kazdemu, który bedzie na pogrzebie moim, dac po orcie. Z zakonnikow, iesli kto bedzie na ten czas, a mszą świętą odprawi, po taleru. Do klasztorow bliskich wszędy, iako do łuckich, zasławskich, koreckiego, dubińskiego, miedzyrzeckiego, lachowieckiego, krzemienieckiego, sukalskiego, także y do lwowskich klasztorow wszytkich dac po złotych stu, niech Pana Boga proszą za duszę moię y msze swiete odprawują, a to dlatego czynię, aby niezgoda która więc zwykła bywac, w wielkim zgromadzeniu roznych uprzątnęła się.

Za łaską Bożą maietnosci moich zawiedzionych nie zostawię dziedzicom, tylko niewielką część, przeto proszę, aby iako naiprędzey długi wszytkim według rejestru ode mnie zostawionego y podpisanego, także y wszytkie inne, na ktore by pewne dowody pokazane były, zapłacono. Do tego nadgroda sługom moim wszytkim do naimnieyszego aby zupełnie uczyniona była, aby dusza moja obciążona nie była y wyplacenia długow w czyszowych mękach nie czekała.

A iz nie mam zadnego mego własnego potomka, który by zostawał dziedzicem dobr moich, nad to mając wniesienie moje własne na kilkakroc sto tysięcy, od dobrodzieia moiego mnie danych, gdyzem to na zniesienie długow, ktore przechodziły summę trzykroc sto tysięcy złotych polskich, ob[e]ymuiąc dobra na mię działem przynależące, obrocieła, dla tych dwu przyczyn tym więc[e]y pobudzona będąc, abym przestrzenniy na iałmużny y ratunek dusze moiey obrocieła, tych dobr części moiey Boga dziedzicem czynię, ktore w ruchomych y leżących || [k. 218] rzeczach naznaczam, pewną będąc, ze ich m[ił]osc panowie successorowie, którzy wielkimi dostatkami są od Pana Boga udarowani y sami z własnych dobr swoich daleko więc[e]y na chwałę Bożą udzielaią, w tey ostatni[e]i woli moiey executorom moim nie będą przeszkadzac y uszczerbku naimnieyszego nie uczynią, o co unizenie proszę y surowym sądem Bozym obowięzuię. Iesliby nāmniey woli moiey nie słuchano, Pana Boga proszę, aby ten, który był za zywota oycem i opiekunem sieroctwa moiego, zeby zgwalcenie woli w odmianie mscił się na duszach i na ciałach tych, którzy by lubo odmienic, lubo umnieyszyc w czymkolwiek wolą moię ostatnią wazeli się, tak do kosciółow, iako na uczynki

---

¹⁰ У публікації П. Клінта помилково: kazd[e]y.

¹¹ У публікації П. Клінта замість “rectora ostrogskiego” помилково: Piotra Ostrogskiego.

dobrze naznaczone tym testamentem moim oświadczoną, tudzież sługom moim (których rozporządzenie na osobn[e]y karcie w addytamencie, ręką moją podpisanym zostawię) do najmniejsz[e]y rzeczy, cokolwiek naznaczyła, aby we wszystkim wykonano było, proszę, a nie tylko aby nie odmien[i]ono, ale ani aby zwłączano, wypełnić cokolwiek może być zaraz uczyniono.

Naprzód tedy od ratunków duszę moję i kościołów poczę. Do kościoła ojców jezuitów ostrogijskiego, gdzie leżę, odkazuję dwadzieścia tysięcy złotych polskich, także złoto wszystko i klejnoty, perły, kamienie także wszystkie, czego osobny jest rejestr ręką moją podpisany i pieczęcią zapieczętowany, srebro stołowe, konwie, miednice, nalewki, flaszki, dzbany, misy, pułmiski, talerze, lichtarze stołowe, czasze, czarki, kubki, także pokojowe i podróżne, kościelne lichtarze, ampułki, miseczki, dzwonki, kałamarze i najmniejszą rzecz, którąkolwiek mam albo aż do ostatniego życia mego mieć mogę we srebrze tak złocistym, jako i białym temusz kościołowi przy collegium ostrogijskim wiecznie służyć i należeć ma. A czynię to nie tylko z mojej przeciwko Panu Bogu chęci, którą powinienam, ale też z powinności, || [k. 218 v.] gdyż ię[g]o m[i]łos]c świętej pamięci dobrodziejstwa mego rozkazał mi, abym srebro oddała do kościołów, które przy mnie z dobrodziejstwa ię[g]o m[i]łos]ci zostawało, co i zapisem stwierdzić i rzeczą samą oddać jako najprędz[e]y obiecaję. Z kaplicy domowej i pokojowej obrazy wszystkie, paciery, reliquiarze, zegary, księgi, szkatuły, szkatuleczki, skrzyneczki – wszystko to także, ich m[i]łos]ciom ojcóm jezuitóm collegium ostrogijskie daię. Obicia też wszystkie, którego nie wiele, opony, kobierce, także insze obicia temusz kościołowi ostrogijskiemu odkazuję, kobierce tedy wszystkie, które mam, proste i iedwabne, perskie i słupiate, i opony proste i iedwabne, także materie, złoto i srebro do robot, iedwabie, płótna, rąbki, gdyż się to wszystko do kościoła kupowało, karety, konie wozowe, oprócz tych, iesli komu co naznaczę, na co wszystko ma być osobny rejestr przy testamencie ręką moją podpisany i pieczęcią przycisniony, który chęć, aby tak ważny był, iakoby sam testament. Bydła stada, zrzebce, także owce, swinie w ostrogijskich, zwiahelskich, berezdowskich folwarkach, gdyżem ia to wszystko kupowała, nie albo mało z działu zostawionego w folwarkach zostałam – ich m[i]łos]ciom ojcóm jezuitóm collegium ostrogijskiego wiecznie oddaię i daruję. A proszę o to, ieslibym pod czas niesposobny wygnania bydła umarła, a wygnac by nie można pretko, żeby do czasu wiosny, poki by sami oycowie nie wzięli, po folwarkach w takimże dozorze, iako i za żywota mego zostawało, na co sumnieniem panów starostów obowiązuję, którzy do oddania tych rzeczy i bydeł wcale na urządach swych abych zatrzymani byli, ich m[i]łos]c panów executorów usilnie proszę, aby za odmianą szkody nie było. A iesliby też bydło wszystko lubo część jego kupic chciano do tychże majątności i folwarków, żeby nie || [k. 219] było ladaiało płacone. Cyna wszystka, miedz, strzelba, działa, hakownice, muszkiety niemieckie, bandolety, prochy, kule do teyże strzelby należące, acz ci tego wszystkiego nie wiele, – i

to chcę, aby wszystko oddane było do tegosz collegium ostrogskiego oycow iezuitow według rejestru tego wszystkiego reka moją podpisanego.

Zapisy wszystkie, przed tym dosyc¹² warowane i temusz collegium uczynione albo ktore uczynię podczas zycia mego, tem testamentem moim stwierdzam i ponawiam tą ostatnią wolą moją. Na domurowanie kosciola y collegium ostrogskiego zostawuję Krzywin z folwarkiem Kolumbem¹³, ktorych wsi iako na początku zaraz fundaciy swey y murowania tegosz collegium ich m[iłos]c oycowie iezuici ostrogscy zazywali, tak y teraz chcę, aby ich uzywali ze wszystkimi pozytkami y powinnościami poddanych dotąd, asz ze wszystkim stanie doskonale kosciol y collegium w Ostrogu. W czym nie czynię zadnego bezprawia nikomu, bo nie oddałam dobr ani maiętnosci samey, tylko aby na czesc i na chwałę Bogu memu tym przedz[e]y dokonzone były mury, tę pomoc potrzebną bydy widzę, skąd ich m[ił]osciow panow successorow pamiątka bedzie. Mieysca tesz te, kedy biorą kamien, tak pod Międzyrzeczem¹⁴, iako y pod Kuniowem, y na inszych gruntach, poniewasz przed tym niewiadome antecessorom moim z osobliw[e]y opatrznosci Boskiei pod czas zaczetego murowania collegium pokazały się, do samego skonczenia¹⁵ murow kosciola y collegium zupełnego służyć będą tymże oycom iezuitom, takze gdzie cegłę robią, glinę y wapno biorą na gruncie moim, do zupełnego wystawienia kosciola i collegium temze oycom pozwalam y daię, prosząc, aby na żadną inszą potrzebę zamkową, ani mieyską, ani wieyską tego nie uzywano. Skoro kosciol stanie przy collegium oycow iezuitow w Ostrogu, || [k. 219 v.] ich m[iłos]c panowie executorowie moi albo ich m[iłos]c panowie successorowie z dochodow maiętnosci po mnie pozostałych oprócz wyz[e]y mianowanych y legowanych dwudziestu tysięcy złotych polskich temusz collegium powinni będą dac drugie dwadziescia tysięcy złotych¹⁶ polskich na ołtarz wielki, ktory ma bydz czarny, srebrem ozdobiony, a trzecie dwadziescia tysięcy złotych polskich na ołtarz mnieyszy do kaplice ie[g]o m[iłos]ci pana woiewody małzonka mego w tymze koscielie, ktory nie mniej ozdobny, iako y wielki. Do tego blachą miedzianą, a nie ołowianą pobicie kosciola i kaplic kosztem z maiętnosci moich pozostałych chcę mieć, azeby było pokrycie dobre, sami oycowie niech doyrzą, a to wszystko aby bez odwłoki było, proszę, albo iesliby ich m[iłos]c panowie executorowie albo successorowie zwłoczeli, tedy w rok zaraz po dokonczeniu kosciola y kaplic powinni będą na tosz pokrycie kosciola y kaplic miedzią dac do rąk ie[g]o m[iłos]ci xiędza rectora collegium ostrogskiego oycow iezuitow na ten czas będącego summę trzydziesci tysiecy złotych polskich.

---

¹² У публікації П. Клінта замість “przed tym dosyc” помилково: добыć.

¹³ Так у “познанській області”, мало би бути: Kołomlem.

¹⁴ У публікації П. Клінта помилково: Międzyrzazem.

¹⁵ У публікації П. Клінта далі додане слово, якого немає в джерелі: się.

¹⁶ У публікації П. Клінта це слово пропущене.

Na wypłacenie długow od roznych collegia ich m[ił]osciow oycow iezuitow w prowincii polskiej zaciągnionych dwadziescia tysiecy polskich złotych naznaczam, a ta summa należec bedzie collegium ostrogskiemu, którą odebrawszy ie[g]o m[ił]os]c xiądz rector collegium tegosz collegium¹⁷ od ich m[ił]osciow panów executorow albo successorow moich powinien bedzie zaraz dac lubo na wyderkauff komu pewnemu albo za inszym iakiem pewnym kontraktem, aby z dorocznego czynszu na rok przychodzącego namienione długi roznych collegia oyców iezuitow mogły się co rok wypłacać y znosic. A tego czynszu dorocznego takze y summy samey dispozytia aby była w ręku ie[g]o m[ił]os]ci xiędza prowincyała Soc[ieta]tis Iesu w Koronie Polskiej¹⁸ || [k. 220] na ten czas będącego, chcę y o to ie[g]o m[ił]os]ci xiędza prowincyała proszę.

Farny kościół w Ostrogu aby był murowany przez executory testamentu mego albo successory na kształt fary zasławski[ei], proszę. Do kaplice w Wilnie, gdzie leży ie[g]o m[ił]os]c pan ociec nasz pan Chodkiewicz na srebro leguię złotych polskich tysiąc. Do kościoła farnego ostrogskiego, gdzie świętey pamieci xiążę ie[g]o m[ił]os]c pan stry moy leży, na srebro dwa tysiąca złotych polskich. Spitalowi swietego Franciszka Xawerego, którym w Ostrogu fudowała, dwa tysiąca złotych polskich, które pieniądze niech będą na wyderkauff dane przez ręce ie[g]o m[ił]os]ci xiędza proboszcza tegosz spitala, który na ten czas bedzie, a czynsz doroczny od tey summy przychodzący ma bydz do rąk starszego tego spitala oddawany co rok, który aby się na wychowanie ubogich w tymze spitalu mieszkających obracał, xiądz proboszcz tegosz spitala bedzie co rok doglądał tylko, ale nie odbierał ani niem szafował. Takze temusz spitalowi ostrogskiemu służyć bedzie dochod doroczny z papierniey ostrogskiej, a nad to doroczne legumina według ordynatney ode mnie sobie podaney y opisaney, które z folwarku ostrogskiego na kazdy rok mają byc wydawane. Do spitala na stronie xiążęcia ie[g]o m[ił]os]ci pana krakowskiego tamze w Ostrogu złotych polskich dwiescie. Do spitalów ostrożeckiego, chłopotynskiego, smolderowskiego, berezdowskiego, kazdego z nich z osobna po złotych dwuset. A plebani powinni o tych summach wiedziec i dac one na wyderkauff, z ktorego czynsz doroczny ma byc obracany na spitalne w tychze spitalach mieszkające. Do bursy ubogich studentow przy collegium ostrogskim oycow iezuitow dwa tysiąca złotych polskich do rąk ie[g]o m[ił]os]ci xiędza rectora ostrogskiego chcę, aby były oddane. || [k. 220 v.]

Do inszych zas mieysc oddane byc mają te summy. Do swietey Barbary w Krakowie oycom iezuitom cztery tysiące złotych polskich, tamze w Krakowie do nowiciatu przy kosciele swietego Szczepana dwa tysiąca złotych polskich, tamze do collegium przy kosciele swietego Piotra tamze w Krakowie mieszkającym złotych polskich dwa tysiąca, do collegium lubelskiego tymze oycom złotych polskich dwa tysiąca, do collegium lwowskiego tymze oycom złotych polskich

---

¹⁷ Так у “познанській обляті”.

¹⁸ У публікації П. Клінта замість “w Koronie Polskiej” помилково: w Kownie polskiej [prowincji].

dwa tysiąca, do Łucka tymże złotych polskich dwa tysiąca, do Winnice tymże oycom złotych polskich dwa tysiąca, do Sandomierza tymże oycom złotych polskich dwa tysiąca, do Kamienca¹⁹ tymże oycom złotych polskich dwa tysiąca, do Baru oycom tymże złotych polskich dwa tysiąca, do Przemysła tymże oycom dwa tysiąca złotych polskich, oycom bossym karmelitom lwowskim złotych polskich dwa tysiąca, pannom karmelitankom bossym tamże złotych polskich dwa tysiąca, do kościoła zwiahelskiego złotych tysiąc na srebro, a kościół aby był murowany przez executora albo successory moie, proszę, wszak iest kamien i wapno, do ostrożeckiego kościoła złotych polskich tysiąc na srebro, do kościoła chłopotynskiego złotych polskich tysiąc na srebro, do turewskiego kościoła złotych polskich tysiąc na srebro, do szpitala zwiahelskiego złotych polskich tysiąc, ktore na wyderkaufif xiędz pleban zwiahelski obroci, z ktorego czynsz doroczny na wychowanie szpitalnych ma byc obracany, a przy tym ordinaria moią ręką podpisana na kazdy rok temusz szpitalowi ma bydz wydawana z folwarku zwiahelskiego. A uczyniwszy tu koniec oyczystych dobr moich, nie chcę, abym z macierzystych części || [k. 221] Bogu moiemu nie udzieliła y osobliwą dziedziczkę Matkę Boga moiego wzięwszy, na czesc Iey dobr moich udzielam ruchomych do kościoła swietego Iana w Iarosławiu przy collegium oycow iezuitorow na ochedostwo koscielne, to iest na srebro odkazuie piec tysięcy złotych, a osobno iałmuzny do collegium dwa tysiąca złotych polskich, do Naswietszey Panny tamże w Iarosławiu dwa tysiąca złotych polskich, do panien zakonnych iarosławskich takze złotych polskich dwa tysiąca naznaczam, do szpitala iarosławskiego Swietego Ducha złotych polskich piecset.

Poddani niepodobna, aby ciężarow nie mieli, za ktore przydzie się sprawowac przed Panem Bogiem, we wszystkich tedy włosciach moich ostrogskich, zwiahelskich, turewskich, smidyńskich i polskich iarosławskich w nagrodę proszę, aby były odpuszczone do trzech lat czynsze i fury²⁰, choćby tesz y²¹ nie rok wedle roku fura, ale iednego czynsz, a drugiego fura asz trzy lata wynidą, w²² Polsce zas wszystkie podatki y powinności rok podle roku asz do trzech lat. Turowska tesz fura, ktora bywa z rybami, miodami, zwierzyną y inszemi potrzebami, rok podle roku ma bydz odpuszczona przez trzy lata poddanym tamtey włosci. A co z popiołami przez rok takze do wyscia zupełnych trzech lat. Z poborowych piniędzy iest²³, ktore pod czas zostawały, z roznych majątnosci brałam, więc na potrzeby moie cokolwiek tedy przydzie z porachowania ie[g]o m[i]łos]ci xiędza Piotra Zakrzewskiego, ieslibym sama na intencyą mianowaną niz[e]y tey summy nie zapisała, proszę, aby było oddano ie[g]o m[i]łos]ci xiędzu rectorowi ostrogskiemu

---

¹⁹ У публікації П. Клінта помилково: Каміеня.

²⁰ Тут і в трьох наступних випадках замість слова “fury” / “fura” в публікації П. Клінта помилково: fory / fora.

²¹ У публікації П. Клінта “tesz y” пропущено.

²² У публікації П. Клінта помилково: do.

²³ Так у “познанській обляті”, має бути: reszt (Archiwum Główne Akt Dawnych. – Метрыка Коронна 392, k. 4 v.: reszt).

do collegium oycow iezuitow, który odebrawszy tę summę od executora albo successorow moich, proszę, aby dał na wyderkauff, z ktorego czynsz doroczny za directią tegosz²⁴ ie[g]o m[iłos]ci xiędza rectora collegium || [k. 221 v.] ostrogskiego oycow iezuitow ma bydz obracany na wykupienie więźniow z niewoli poganskiey.

Z dziesięciny ostrogski[ei] wzięłam połtrzecia tysięcy złotych polskich na potrzeby moie – te aby oddane były ie[g]o m[iłos]ci xiędzu Piotrowi Zakrzewskiemu, proboszczowi iarosławskiemu, na ochędostwo kosciola swietego Witalisza w Ostrogu przez mię fundowanego, proszę.

O sługach taką czynię dispozytją, w osobnym regestrze przy testamencie zostawuję w additamencie, chcąc miec ten additament takieyze wagi, iako y sam testament. A unizenie proszę, aby ukrzywdzenia zadnego nie mieli, aby snadz krzywda im czyniona pomsty od Boga na domy ukrzywdzających nie zaciągnęła.

Za protektora tey ostatniey woliey moiey biorę sobie naitasnieyszego Krola Ie[g]o M[iłos]ci Pana mego miłosciwego, ktorego unizenie i pokornie proszę, aby iako monarcha mądry i pobożny, zawziąwszy z swiętobliwych przodkow swoich chec do pomnazania chwały Pana Boga w panstwach i krolestwie swoim, w teyze nieustainie pomnaziąc się oraz y ubogich sierot obroną y opiekunem zawsze bydz zwykł, w czymem y ia osobliw[e]y y miłosciw[e]y Ie[g]o Krolewskiey M[ił]osci łaski y protect[i]i doznawała, tak y t[e]y ostatniey woli moiey iako pozostały w sieroctwie z miłosci y łaski swey raczył byc obroną y opiekunem, biorąc to wszystko pod osobliwą y miłosciwą panską protectją swoię, aby tak te legata ostatniey woliey moiey, iako y inne fundacie na czesc y chwałę Boga i Tworcy mego i na poratowanie dusz ubogiego ludu w tych tu kraiach odległych odszczepienstwem od kosciola rzymskiego powszechnego zarazonego przemieszkiwaiących, nadroszszą krwią Chrystusową odkupionych, zapisane y obwarowane do skutku swego iusz po części nie mały za łaską Boską przywiedzione nie były naruszone od łakom[e]y chciwosci ludzkiey albo, strzesz Boze, zatłumione y zepso- || [k. 222] wane.

Naitasnieyszego tesz y przewielebnego krolewica ie[g]o m[iłos]ci biskupa płockiego unizenie proszę, aby przy zwykłej swiętobliwosci y zarliw[e]y chęci ku czci y ku chwale Naitasnieyszego Tworcy swego y moich tych sierockich intenty y ostatniey woliey chciał byc promotorem y dozorcą. Executora zas teyze ostatniey woli moiey iasnie oswieconego xiążecia ie[g]o m[iłos]ci Kazimierza Floryana Czartoryskiego, biskupa na ten czas poznanskiego, iasnie wielmoznego ie[g]o m[iłos]ci pana Stanisława Witowskiego, kasztellana na ten czas sendomirskiego, y iasnie oswieconego xiążecia ie[g]o m[iłos]ci Michała Czartoryskiego, starostę na ten czas krzemienieckiego, czynię, ktorzy aby się z tego pobożnego uczynku nie wymawiali i tę wolę moię do skutku y zupełnosc przywiedli, niwczym nie ustępując naznaczon[e]y woli y prosbiey moiey, unizenie proszę. Pewnam, ze Pan Bog, Ktory iest osobliwym oycem sierot, tę łaskę tak Ie[g]o Krolewskiey

²⁴ У публікації П. Клінта помилково: tego.

M[ił]osci, iako i ich m[ił]osciom executorom moim stokratnie zapłaci, a ia iesli godna będę szesliwosci wieczn[e]y u Pana Boga mego, szesliwych lat y pomyslnych pociech ich m[ił]osciom przed Maiestatem Pańskim zebrac nie zaniecham. A tu iusz skonczywszy testament moy y ostatnią wolą moię oswiadczywszy, naiasnieyszego Krola Ie[g]o M[ił]osci Pana mego miłosciwego, iako opiekuna y obroncę tey sieroc[e]y dispositiey ostatniey woli moiey, o pomoc do wykonania teyze woli moiey na czesc y na chwałę Boga moiego y poratowanie bliznich moich tym testamentem oswiadczony, a naiasnieyszego krolewica ie[g]o m[ił]osci xiedza biskupa, iako dozorcę wykonania mego w tym wszystkim, powtore i unizenie proszę, aby powagą swą do pretkiego y zupełnego wykonania tego wszystkiego testamentu y additamentu iego dopomoc raczyli. Iasnie oswieconego zas xiązecia ie[g]o m[ił]osci Casimirza Floryana Czartoryskiego, bi- || [k. 222 v.] skupa na ten czas poznanskiiego, takze iasnie wielmoznego ie[g]o m[ił]osci pana Stanisława Witowskiego, kasztellana na ten czas sendomirskiego, y iasnie oswieconego xiązecia ie[g]o m[ił]osci Michała Czartoryskiego, starostę na ten czas krzemienieckiego, iako executorow wykonywaiących tę ostatnią wolą moię, także ich m[ił]osciow panow successorow moich przez rany y krew Zbawiciela moiego proszę y obowiezuię, aby to wszystko do skutku przyszło wedle unizoney prosby moiey y na straszliwy sąd Boży powoływam tych, ktorzy by iey przeczyć chcieli, prosząc Boga, Tworcę mego, y Matki Iego Przenaswietsz[e]y, aby wszystkie pomsty swoje wylali na przestępiujących wolą umarłych. A ze tak czesto obciążam summienie, nie czynię to dla czego inszego, tylko abym z pewnieyszą nadzieią umierała, iz to wszystko według woliey moiey wykonano będzie. Druga przyczyna, iz patrząc na taką oziebłosc katolikow, ktorzy zwykli na dobre uczynki legowane wycienczac dobrą y umnieyszac, luboc nic takowego o ich m[ił]osciach rozumiec nie mogę, ktorzy wielce gorąco o chwałę Boga uymuią się y dla niey wiele dobrego z własnych dobr swoich zwykli czynic. Ręce xiązecia ie[g]o m[ił]osci y innych wzwysz mianowanych ich m[ił]osciow panów executorow moich tey ostatni[ey] woliey moiey we wszystkim dosc uczynią. A ia Pana Boga prosic będę, aby po wykonaniu skutecznym woliey moiey własne ich m[ił]osciow dostatki y szerokie dziedzictwa rozmnazac raczył, wszystkich blogosławienst[w] y łask swoich ich m[ił]osciom przyczyniając.

Do ktorego testamentu przydaię y to, ze tey ostatniey woli moiey zostawuię sobie dobrowolne odmienienie, poprawę, zniesienie y uczynienie additamentu do niego, ktory, iako da Pan Bog, uczynię, podpadac ma we wszystkich swoich punctach pod executią ich m[ił]osciow panow executorow tak, iako y sam testament, || [k. 223] na co wszystko dla lepsz[e]y pewnosci y powagi ten testament ręką moją własną²⁵ przy przyłożeniu pieczęci moiey podpisałam y on iako najprędz[e]y bydzie mogło byc, xięgami koronnemi ktoremikolwiek authenticznemi pod zakładem sta tysiecy roborowac deklaruię się.

---

²⁵ У публікації П. Клінта це слово пропущене.

Pisan w zamku niepołomickim dnia dwunastego czerwca roku Pańskiego tysiącznego szescsetnego piecdziesiątego pierwszego.

Anna Aloysia Chodkiewiczowa na Ostrogu, woiewodzina wilenska, ręką swą.

Ioannes Suchodolski, ecclesiarum collegiatae Sandecensis et parochialium Niepolomicensis, Niegardoviensis plebanus, Sacrae Regiae Maiestatis secretarius, manu propria.

Zygmunt Trembecki z Łapszowa, ręką swą.

Zygmunt Tarło, reką swą.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699, k. 216-223.

Оригінал: *невідомий*

Копії:

1. Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699 [Relationes], k. 216-223. Облята заповіту померлої Анни-Алоїзи Ходкевич в познанських гродських книгах. Оригінал документа, завіреного печатками та підписами тестаторки і свідків, пред'явив на уряді познанський канонік Филип Дунін, уповноважений познанського біскупа кн. Казимира-Флоріана на Клевани Чорторійського, 13 квітня 1654 р.
2. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 215 (аркуші без пагінації). Випис з познанських гродських книг (див. № 1), завірений урядовою печаткою і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
3. Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392 [protokołowa księga wpisów za podkaclerzego Andrzeja Trzebickiego], k. 1-5 v. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) у книзі Коронної Метрики. Документ пред'явили в королівській канцелярії острозькі єзуїти – ректор колегіуму о. Миколай Конажевський і о. Альберт Пшибишевський – 16 травня 1654 р. Початок обляти (вступний протокол) не зберігся. Імена пред'явителів реконструйовані на підставі відомих екстрактів з книг Коронної Метрики (див. № 5, 6). Витяг з познанських книг, який включав, окрім самого заповіту, ще два додатки, був завірений печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
4. ЦДІАЛ України. – Ф. 9, оп. 1, спр. 391, с. 39-54. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) у львівській гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Станіслав Жарчинський 23 січня 1661 р. Випис з познанських книг, який включав, окрім самого заповіту, два додатки, завірений печаткою Познанського гродського суду і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського. На випісі позначка про його облятування в «актах меншої королівської канцелярії» (див. № 3) за секретарства Альберта Ляковського (див. № 6, 7).
5. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 354, арк. 736 зв.-744 зв. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Людвік Журавський 16 червня 1677 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірені: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами вармінського біскупа і коронного підканцлера Яна-Стефана Виджги та королівського секретаря Миколая Шульца (випис з Метрики виданий у Варшаві 6 березня 1677 р.).
6. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 441, арк. 137 зв.-144. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді уповноважений житомирського мечника Антонія Сенницького Ян-Александр Фашевський

9 березня 1697 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірені: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами перемишльського біскупа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (випис з Метрики виданий між 1654 і 1657 рр.).

7. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 216 (аркуші без пагінації). Незавірений екстракт з книг Коронної Метрики (див. № 3), II половина XVII ст. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [меншої королівської канцелярії] і стояли підписи перемишльського біскупа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (див. № 3, 4, 6).

8. ЦДІАК України. – Ф. 1045, оп. 2, спр. 297, арк. 111 зв.-115. Незавірена копія екстракту з луцьких гродських книг (див. № 6), вписана до візитації Звягельського костелу 1724 р. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [Луцького гродського суду] і стояв підпис Вавжинця-Станіслава Поплавського.

Публікації:

1. [Пероговський В.Г.]. Анна-Алоизия, княжна Острожская, вдова по воеводе виленском, гетмане великого княжества Литовского Яне-Карле Ходкевиче, фундаторша иезуитского коллегиума в Остроге // Волинские губернские ведомости. – Житомир, 1868. – № 59. – С. 215-216; № 62. – С. 247 (за вписом до познанських гродських книг, переклад російською).
2. Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich wielkopolskich z lat 1631-1655 / Wyd. P. Klint. – Poznań-Wrocław, 2008. – S. 153-160 (за вписом до познанських гродських книг).

№ 2

1651, вересня 12. Неполомиці. –

Перший додаток до тестаменту Анни-Алоїзи з князів Острозьких, вдови віленського воєводи Яна-Кароля Ходкевича

Additament do testamentu, który za równie z istotnym testamentem moim wazny y skuteczny tą ostatnią wolą moją miec chcę.

Anna Aloysia na Ostrogu y Iarosławiu Chodkiewiczowa, woiewodzina wilenska, iasnie wielmoznego ie[g]o m[iłos]ci pana Iana Karoła Chodkiewicza, woiewody wilenskigo, wielkie[go] hetmana Wielkiego Xiestwa Litewskie[g]o, pozostała malzonka.

Przychelaiąc się do testamentu mego w zamku niepołomickim dnia dwunastego miesiąca czerwca w roku Panskim tysiącnym szescsetnym piecdziesiątym pierwszym uczynionego, taki do niego additament, a to z dobrego namysłu mego czynię.

Ich m[ił]osciom panom executorom testamentu mego zawdzięczaiąc pracę na nich ode mnie włożone, naznaczam kazdemu z osobna po trzy tysiące, które kazdemu z ich m[iłos]ciow z majątnosci moich przez wszystkie czas exequowania testamentu moiego na kazdy rok płacone bydz maią. Iey m[iłos]ci pani Elzbiecie

Constantiey z Ostroga Piaseczynskiej, kasztellance kiiowskiej, siestrzenicy moiey, została winna resztę do posagu iey m[ilos]ci, ode mnie należącego, złotych dwa tysiąca – te aby naiprzedz[e]y oddane były iey m[ilos]ci, unizenie proszę. Ich m[il]osciom pannom Kostczankom Zophiey i Annie naznaczam po pięci tysiecy obom, ktore im bez odwłoki oddac mają ich m[il]osc panowie successorowie. Iego m[ilos]ci xiędzu Maichrowi Michałowskiemu zakonu Soc[ieta]tis Iesu, poniewasz iego m[ilos]c xiądz Kasper Brodowski zakonu takze Soc[ieta]tis Iesu, ktorego pracowitą łaskę w swiętobliwey sumnieniu directiey po wszystek czas sieroctwa mego znałam, przez smierec dokonczył pracę swey, iako spowiednikowi swemu y na tesz pracę po nim następcy, iałmużny złotych szescset naznaczam, którą ich m[ilos]c panowie successorowie moi z pozostałych || [k. 224 v.] dobr moich co rok do zywota ie[g]o m[ilos]ci tam będą powinni oddawac, gdzie residowac będzie, o co unizenie proszę y sumnieniem obowięzuję. Ie[g]o m[ilos]ci bratu Ianowi Puszkowicowi zakonu Soc[ieta]tis Iesu aptekarzowi, ktory około zdrowia mego obecnie zostaiac przy mnie pracował y aptekę swą, z którą do mnie przyiachal, we Zwiahlu pod czas Kozaczyzny zgubił, leguie złotych dwa tysiąca iałmużny, ktore poniewasz ie[g]o m[ilos]c iuz życia dokonczył, aby oddane były ie[g]o m[ilos]ci xiędzu prowincyałowi zakonu Soc[ieta]tis Iesu, na ten czas będącego, pilno proszę.

Wsztykch zas sług moich, ktorych zasługi zyczliwe osobliwą nadgodą zawdzięczyc chcę y w samey rzeczy zawdzięczam, tak iako nizey wyrazę, waruie y proszę pilnie tak ich m[il]osciow panow executorow testamentu mego, iako y ich m[ilos]ciow panów successorow moich, aby wedle tey dispositiey moiey cale, istotnie, bez wszelkiey uymy, intentiey y woliey moiey wyrazney dosc czynieli y kazdego z nich przy tym, co mu naznaczam, zachowali. A naprzod ktoremukolwiek z nich iakakolwiek dzierzawa z maietnosci moich pozostałych w zasługach naznaczona wyraznie tu w tym additamencie zostanie, na tych aby wszyscy y kozdy z nich z osobna do zywota swego procz wszelkich obligow do służby woienne[y] albo od domowych odległy, chyba samey szczegolney domowy, niewzruszenie zostawali.

Naznaczam przeto panu Woyciechowi Zorawskiemu Uzaczyn i Tupalce, na tymze dozywociu y dziatki iego Iana y Ludwika Zorawskich.

Panu Stanisławowi Chlebowskemu Orey y Kozuszki, a małżonce iego z domu Staniszewskiej rok tylko po smierci iego ze wszystkimi pozytkami uzywanie.

Panu Macieiwowi Chlebowskemu y małżonce iego Iadwidze Domasławskiej Horki || [k. 225] y poki oboie zyc będą, dwiescie złotych iurgieltu dorocznie.

Panu Stanisławowi Rakoieckiemu samemu tylko Kanony.

Panu Waleryanowi Staniewskiemu y małżonce iego Marynie Mołodeckiej²⁶ Lewaszowkę y Ułaszynowkę za Niepołomnym.

²⁶ У публікації П. Клінта помилково: Маłодецькей.

Panu Bazylemu Milewskiemu²⁷ y małżonce iego pani Barbarze Pawłowiczowej do żywota oboiga nalezec mają Dłuzek, Pas[z]uki, Szkni[c]e²⁸ y Kotowka.

Pani Boianowskiej niebosczyka Adama Boianowskiego małżonce Mokre y Chorowiec, na których przy dozywociu y summę dwu tysiecy złotych teyze waruię.

Pani Iastrzembskiej z domu Kamienskiej w dozywocie Moniatyn.

Pannie Annie Zakrzewskiej corce moiey krzesney złotych piecset leguię.

Panu Mikołaiowi Brodowskiemu summę złotych dwa tysiąca z tey summy, która iest u Żydow ostrogskich, to iest trzech tysięcy siedmiuset y trzydziesti złotych groszy dwudziestu y ieden, na co iest membran. A ze prowiziey przez Kozaczyzną nie dali, trzeba się z nimi o to bedzie porachowac, iezeliby ie dosc uczynieli albo do summy prowizyą przyłączyli, kwitu na to nie pokazali.

Panu Ianowi Brodowskiemu Siekierzynce²⁹ y Korytnia do żywota iego naletec ma.

Panu Krysztofowi y Grzegorzowi Brodowskim ostatek smumy, która iest u Żydow tychze ostrogskich, a przy mnie z własney łaski moiey darownym sposobem dwa tysiąca y trzysta złotych polskich po[zo]stała.

Pani Annie Branickiey samey tylko do żywota Naraiowka y Ułaszynowka przy Naraiowce.

Panu Krysztofowi Kosmowskiemu y małżonce iego Pani Krystynie Chomentowskiej takze do żywota oboyga Dołotcze ma nalezec. Tymze w toz dozywocie daię || [k. 225 v.] y Gursczyzną, skoro pani Sobanska umrze.

Panu Stanisławowi Kowalkowskiemu takze do żywota iego Komorowka.

Panu Mniszkowi takze do żywota Ułaszynowka pod Ostrogiem.

Pani Sobanskiej Gorsczyzna, która skoro umrze, pomieniona Gorsczyzna, iako się przed tym namieniło, ma się wrocic do pana Kosmowskiego y małżonkiew³⁰ iego Krystyny Chomentowskiej dożywotnie.

Pani Ianuszeńskiej cisz poddani, których teraz trzyma we dwu wioskach ode mnie kupnych dozywociem.

Panu Gireckiemu y małżonce iego Katarzynie Malczewskiej³¹ Zaluze.

Panu Olbrychtowi Zborowskiemu y małżonce iego pani Annie³² Sławkowskiej Sieniechow³³.

Panu Alexandrowi Bryskiemu dozywocie na Dworcu³⁴ i Mochilni, tak małżonce iego, iako y samemu, tymze przydaię i Cwilą, zeznawaiąc, ze pomienionej pani Brzyskiej nalezy summa ode mnie dana, a przez pana Wechadłowskiego za moim concessem na tęsz majątnosc transfundowana, która mu ma bydz oddana.

---

²⁷ У публікації П. Клінта помилково: Molewskiemu.

²⁸ У публікації П. Клінта помилково: Pasnkiszkie.

²⁹ У публікації П. Клінта помилково: Siekierzynec.

³⁰ Так у "познанській обляті".

³¹ У публікації П. Клінта помилково: Malejewskiej.

³² У публікації П. Клінта це слово пропущене.

³³ У публікації П. Клінта помилково: Siemiechow.

³⁴ У публікації П. Клінта це слово написане з малої літери.

Panu Woyciechowi Zmiiwskiemu³⁵, pisarzewi pokoioiwemu y podskarbiemu memu, zapisuię dozywocie na Serbach y Serbinowce³⁶.

Pani Zabłockiey wdowie do zywota iey daię wsi Iurkowczyznę³⁷ y Wyłuski. Na tychze wioskach corce iey pani Michałowskiey dwa tysiąca waruię wzgledęm tego, ze rodzicy iey własną summę zgubieli, a drugiey ieszcze niezamężney złotych tysięc.

Panu Pawłowi Stachurskiemu y małżonce iego z domu Błotnickiey Mohilno³⁸ naznaczam.

Panu Ierzemu Iakubowskiemu y małżonce iego do zywota oboiga Sosnowkę.

Paniey Kanonowey Kolodenka.

Słowikowskie[g]o y małżonkę ie[g]o Okręglicką na wiosce Czernicy³⁹ przy miasteczku tegosz imięnia położon[e]y dozywotnie zostawuię.

Stephanowi Iastko- || [k. 226] wskiemu złotych dwiescie y dozywocie na woitostwie Suronowie⁴⁰ po smierci paniei Baranowskiey.

Alexandrowi Chilinskiemu złotych dwiescie.

Dziusze złotych dwiescie.

Zaszczynskiemu daię dozywocie na folwarku, ktory Komor⁴¹ trzymał w Niesiołonnym⁴², iako ma list moy.

Baiszowi złotych trzydziesci y parę sukien falendyszowych nad zasłużone⁴³.

Ciszewskiemu kaplicznemu złotych sto y na parę sukien falendyszu nad zasłużone.

Matyaszowi aptykarzowi złotych trzysta.

Woyciechowi kredencierzowi memu złotych sto.

Moysieiowi⁴⁴ piekarzowi złotych piecdziesiąt.

Stanisławowi karecianemu stangretowi złotych czterdziesci y opatrzienie bez powinności do smierci.

Iakubowi Maiewskiemu wolnosc od powinności mieyskich y złotych dwadziescia.

Innym wszytkim woznicom moim nad zasłużone contentatiey po złotych dziesiatku y wolnosc w domach bez powinności, ktorzy ie mają.

Pawłowi kowalowi z żoną do smierci wolnosc na folwarczku w Płużnym y złotych dwadziescia.

³⁵ У публікації П. Клінта помилково: Żmijewskiemu.

³⁶ У публікації П. Клінта помилково: Serbinowie.

³⁷ У публікації П. Клінта помилково: Jarkowczyznę.

³⁸ У публікації П. Клінта помилково: Mohiów.

³⁹ У публікації П. Клінта помилково: Czerniej.

⁴⁰ Так у "познанській обляті", у публікації П. Клінта: Suwnowie. Має буту: Surohowie (Archiwum Główne Akt Dawnych. – *Метрыка Коронна 392, к. 7 в.*: Surohowie).

⁴¹ Так у "познанській обляті", мало би буту: Komar.

⁴² У публікації П. Клінта помилково: Niesiołownym.

⁴³ У публікації П. Клінта помилково: zasłużonych.

⁴⁴ У публікації П. Клінта помилково: Mojsiccowi.

Ferensowi złotych pięćdziesiąt y opatrzenie z wolnością.

Martonowi Łogoszowemu złotych pięćdziesiąt z wolnością w domu. Kozice dziesiątnikowi, Ferensowi, Wielboikowi, Iurkowi, Felzietemu, Ferensowi, staremu Szyposzowi, Łackowi Szyposzowi – tym wszystkim nad barwę zasłużoną dac po złotych dwudziestu y w domach wolność dożywotną, także w polach y ogrodach, którzy ie mają, bez wszelki[ey] powinności, iesliby osiedli w moich majątnościach.

Sługom zaś białej płci to naznaczam:

Pani Barbarze Sławkowskiej z Iugoszewa Hałowie⁴⁵ w dożywotnią puszczać possessiā, prócz wszelkich obligow. Teyże parę koni y karetkę daruję, do tego dwa tysiąca odkazuję, a iesliby wołała Ryszkową Wołą || [k. 226 v.] w Iarosław[s]czyźnie na miejsce Hołoweł, chcę, aby do żywota przy niey zostawała⁴⁶.

Pani Goslinskiej iurgieltu co rok złotych trzysta do żywota iey z prowentow ostrogskich naznaczam.

Panicy Olszewskiej contentatney złotych trzysta nad zasłużone, na co ma list moy.

Pani Wązowskiej⁴⁷ złotych pięćset y żyta stert dwie, które by po stu kop w sobie miały.

Pannie Kuczewskiej złotych tysięcy nad zasłużone.

Pannie Helenie Brodowskiej nad zasłużone złotych tysięcy.

Pannie Teresie Mozgawiance⁴⁸ złotych tysięcy y suknie bławatne, na które już pokupiono bławaty y co iey będzie należało według płace mey w szatach, których do tego czasu już przez kilka lat nie bierze, na co ma kartę moję.

Pannie Bondaszewskiej⁴⁹ złotych tysięcy nad zasłużone y ordynariā coroczną iezeli przy kościele mieszkać będzie.

Pannie Lutomierskiej złotych trzysta y na dwie suknie bławatu, gdziekolwiek będzie.

Pannie Ostrowskiej złotych sto.

Kasi forbotnicy złotych sto, dwie suknie saiove, dwie⁵⁰ brekleszowe y ordynaria coroczna, iesli przy kościele mieszkać będzie.

Kasi karlicy złotych dwieście, ordynaria do śmierci y na sukienki co rok złotych pięćdziesiąt.

Marysi karlicy złotych sto y ordynaria do śmierci.

Maximkowi karlikowi złotych sto, a iesliby przy kościele mieszkać chciał, dac mu złotych dwieście⁵¹, y ordynaria, y na sukienki złotych pięćdziesiąt co rok.

Romanowskiemu karlikowi sto złotych y parę sukienek bławatnych.

---

⁴⁵ Так у “познанській обляті”, мало би бути: Hołoweł.

⁴⁶ У публікації П. Клінта помилково: zostawał.

⁴⁷ У публікації П. Клінта помилково: Wazowskiej.

⁴⁸ У публікації П. Клінта помилково: Mojgawiance.

⁴⁹ Так у “познанській обляті”, мало би бути: Bohdaszewskiej (Archiwum Główne Akt Dawnych. – Метрука Коронна 392, к. 4 v.: Bohdaszewskiej).

⁵⁰ У публікації П. Клінта помилково: duże.

⁵¹ У публікації П. Клінта це слово пропущене.

Pannie Dziuszance złotych dwiescie.

Pani Szołtanowey złotych sto.

Pannie Annie Witwickiey złotych sto y co się winno bedzie, porachowac się z nią, gdysz się iey nie dawało przez kilka lat, na co ma miec kartę moię.

Teresie Pasamonnikownie sto złotych y suknią turecką, a siostrze iey młodsz[e]y, ktora za Woyciechem credenczerem moim, złotych piecdziesiąt.

Anusi Tatareczce sto złotych.

Korosteszowskiey Ta- || [k. 227] tarce złotych sto.

Paulinie Tatarce złotych szescdziesiąt y suknią.

Marusze chramey złotych piecdziesiąt na dwie suknie brekleszu.

Fedorce kulawey złotych piętnascie y suknią brekleszową.

Daniłowey prace złotych piecdziesiąt nad zasłużone, a do zywota iey z mężem wolnosc od powinności mieyskich. Krysztofowi piekarzowi złotych sto.

Mimo to wszystko wyzey wyrażono, miałam z dawna y na to osobliwy respect, abym kosciół w miasteczkach moich Zwiahlu, Chłopotynie, Berezdowie, Ostroszku Nowym y w Turowie przeze mnie pobudowane w porządku swym przy własnościach swoich zachowując ich, potomnie y niewzruszenie zostawiła, co osobliwym zapisem grodowym wiecznie stwierdzic miałam nieodmienną wolą, lecz ze mi niespodziane moje niesposobności iako do wyż[e]y wyrażonych, tak y do tego wstręt uczyniły, pilnie proszę y koniecznie miec chęć po ich m[ił]osciach panach successorach moich, aby pomienione kosciół z spitale przy kosciółach pomienionych cale, zupełnie y potomnie przy nadaniach swoich, iako na ten czas są ode mnie zostawione, tak y przez ich m[iłos]ciow były zachowane, iako osobliwie inwentarze na osobnych kartach spisane y ręką moją własną podpisane w sobie maią. Dziesieciny tesz do tychze kosciół z pozostałych moich majątności do nich przyległych aby plebanom swym zupełnie oddawane były, ktorych połowicę xieza plebani na ochędostwo koscielne, a połowicę na swoje obescie y xięzy swych obracac maią y powinni będą. A te dziesięciny z szczegulnych tylko tych crescency oddawane bydz maią z zyta, pszenice, ieczmienia, owsa, hreczki y grochu.

Pod łaską y błogosławienstwem Boskim obowięzuję ich m[iłos]ciow panow successorow moich, aby przeciwko tey ostatniey woli moiey niwczym nie przeczeli. Tak tedy te dispositiā moię wyz[e]y wyrażoną declarowawszy, a wszystkie ze wszystkimi paragrafami, || [k. 227 v.] clausulami y punctami w iedno zabrawszy, pilnie proszę tak ich m[ił]osciow panow successorow, iako i ich m[ił]osciow panow executorow testamentu mego⁵², aby to wszystko cokolwiek tu w tym additamencie iest opisano, tak iako y sam testament we wszystkich swoich okolicznosciach cale, istotnie y skutecznie wykonano było. Więc na ostatek y to miec chęć, iz komukolwiek z czeladzi moiey wzwysz pomienioney dane będą napisane ordynarie doroczne, te lubo z moiem własnym podpisem y pieczęcią moią, lubo tesz z podpisem ręki ie[g]o m[iłos]ci xiędza Piotra Zakrzewskie[g]o,

⁵² У публікації П. Клінта помилково: tego.

proboszcza iaroslawskie[g]o, będą, aby wszystkie, a wszystkie iakoby ode mnie samey podpisane były, za wazne od ich m[ił]ociow panow successorow moich skutecznie przyjęte y oddawane do zamierzonego wyz[e]y czasu swego, to iest do zywota ich były. Ktory to additament moy aby tym skuteczniejszy był, do testamentu przereczonego referuię y pod executią ich m[ił]osciow panów executorow, w nim mianowanych, we wszystkim podaie y on reką moią własną przy przycisnieniu pieczeci moiey podpisałam y xięgami ktorymikolwiek koronnemi autentycznymi w ieden czas z tymze testamentem roborowac, da Pan Bog, mam wolą y będę pod zakładem sta tysięcy złotych.

Działo się w tymze zamku niepołomickiem we wtorek po swiecie Narodzenia Panny Mariey blizszy roku Panskiego tysięcznego szescsetnego piecdziesiątego pierwszego.

Anna Aloysia na Ostrogu Chodkiewiczowa, wojewodzina wilenska, ręką swą.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699, k. 224-227 v.

Оригінал: *невідомий*

Копії:

1. Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699 [Relationes], k. 224-227 v. Облята документа в познанських гродських книгах. Оригінал, завірений печатками та підписами тестаторки і свідків, пред'явив на уряді разом із заповітом і ще одним додатком до нього познанський канонік Филип Дунін, уповноважений познанського єпископа кн. Казимира-Флоріана на Клевані Чорторійського, 13 квітня 1654 р.
2. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 215 (аркуші без пагінації). Випис з познанських гродських книг (див. № 1), завірений урядовою печаткою і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
3. Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392 [protokołowa księga wpisów za podkaclerzego Andrzeja Trzebieckiego], k. 6-9 v. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) в книзі Коронної Метрики. Документ пред'явили в королівській канцелярії острозькі єзуїти – ректор колегіуму о. Миколай Конажевський і о. Альберт Пшибишевський – 16 травня 1654 р. Початок обляти (вступний протокол) не зберігся. Імена пред'явителів реконструйовані на підставі відомих екстрактів з книг Коронної Метрики (див. № 5, 6). Витяг з познанських книг, який включав, окрім цього документа, сам заповіт і ще один додаток до нього, був завірений печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
4. ЦДІАЛ України. – Ф. 9, оп. 1, спр. 391, с. 54-62. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) у львівській гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Станіслав Жарчинський 23 січня 1661 р. Випис з познанських книг, який включав, окрім «аддітаменту», сам заповіт і ще один додаток, завірений печаткою [Познанського гродського суду] і познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського. На виписі позначка про його облятування в «актах меншої королівської канцелярії» (Коронній Метриці).
5. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 354, арк. 745 зв.-749 зв. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Людвік Журавський 16 червня 1677 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірени: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики]

- печаткою меншої королівської канцелярії і підписами вармінського єпископа і коронного підканцлера Яна-Стефана Видзги та королівського секретаря Миколая Шульца (випис виданий у Варшаві 6 березня 1677 р.).
6. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 441, арк. 145-150 зв. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді уповноважений житомирського мечника Антонія Сенницького Ян-Александр Фашевський 9 березня 1697 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірені: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді сурогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами перемишльського єпископа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (випис з Метрики виданий між 1654 і 1657 рр.).
7. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 216 (аркуші без пагінації). Незавірений екстракт з книг Коронної Метрики (див. № 3), II половина XVII ст. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [меншої королівської канцелярії] і стояли підписи перемишльського єпископа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (див. № 3, 4, 6).
8. ЦДІАК України. – Ф. 1045, оп. 2, спр. 297, арк. 115-117. Незавірена копія екстракту з луцьких гродських книг (див. № 6), вписана до візитації Звягельського костелу 1724 р. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [Луцького гродського суду] і стояв підпис Вавжинця-Станіслава Поплавського.

Публікації:

1. [Пероговський В.Г.]. Анна-Алоїзія, княжна Острожская, вдова по воеводе виленском, гетмане великого княжества Литовского Яне-Карле Ходкевиче, фундаторша иезуитского коллегіума в Остроге // Вольнские губернские ведомости. – Житомир, 1868. – № 63. – С. 251 (за вписом до познанських гродських книг, переклад російською).
2. Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich wielkopolskich z lat 1631-1655 / Wyd. P. Klint. – Poznań-Wrocław, 2008. – S. 161-165 (за вписом до познанських гродських книг).

№ 3

1653, січня 5. Гнін. –

**Другий додаток до тестаменту Анни-Алоїзи з князів Острозьких,
вдови віленського воєводи Яна-Кароля Ходкевича**

Declaratio punctu w testamencie o pogrzebie moim.

Nie wzruszając w najmniejszym punkcie testamentu mego⁵³ y owszem całego tąsz kartą moią potwierdzając, ponieważ plaga Panska nie ustaie, a mnie w zamieszaniu oyczyzny cudze kąty pocierając niewdziecznym domu zycie me konczyć przychodzi, proszę iasnie oswieconego xiążecia ie[g]o m[iłos]ci Florianana Casimierza Czartoryskiego, biskupa na ten czas poznanskiego, iasnie wielmożnego ie[g]o m[iłos]ci pana Stanisława Witowskiego, kasztellana na ten czas sendomirskiego, iasnie oswieconego xiążecia ie[g]o m[iłos]ci Michała Czartoryskiego, starostę na ten czas krzemienieckiego, iako executorow testamentu

⁵³ У публікації П. Клінта це слово пропущене.

meo, do ktorego y tę kartę przydaię chcąc tą tak wazną, iako y testament moy miec, aby mie ich m[і]łos[ci]o jako naiprędz[e]y bedzie mogło byc po smierci mey w ktoryszkolwiek residentiey przypadnie ze wszystkiemi do Krakowa, ktorzy na ten czas na usłudze moiey będą, sprowadzieli y tam w kosciółku swietego Macieia przy nowicyacie ich m[і]łos[ci]ow oyców iezuitow wespoł z iego m[і]łos[ci]ą moim || [k. 223 v.] swietey pamięci, który iusz tam na⁵⁴ początku tak ciężkiego na oyczyznę przypadku ode mnie złożony iest nie tak pochowali, iako racz[e]y złożeli, przydawszy przy tym złożeniu zwyczajną protestacją, ze po uspokoieniu oyczyzny wyrazna ta wola moia, abym z pomienionego kosciółka Macieia swietego wespoł z ie[g]o m[і]łos[ci]ą moim swietey pamięci przeniesiona do Ostroga y tam w kosciele ich m[і]łos[ci]ow oycow iezuitow pochowana. Nie wkładam iednak ciezaru zadnego na ich m[і]łos[ci]ow panów successorow, aby na te przeniesienie nowe iakie koszty wazyć mieli, samego wielebnego ie[g]o m[і]łos[ci]o xiedza prowincyała, ich m[і]łos[ci]ow oycow iezuitow, takze wielebnego ie[g]o m[і]łos[ci]o xiedza rectora collegium ostrogskiego, na ten czas będącego, usilnie proszę, aby mię, gdy się dostatecznie oyczyzna uspokoi, prywatnie z pomienionego swiete[g]o Macieia kosciółka do Ostroga zawiesc kazali i w kosciele swym wespoł z ie[g]o m[і]łos[ci]ą moim swietey pamięci pochowali. W czym trzymam to o ich m[і]łos[ci]ach, ze mi ani wozow, ani koni na to przeniesienie załowac nie będą y ostatney woliey moiey tą kartą oswiadczoney we wszytkim dosc uczynią. A ia poniewasz iuz więc[e]y odsłuzyt nie mogę, tey ostatney usługi ich m[і]łos[ci]om przed maiestatem Boskim nie zapomnę. Proszę iednak y obliguję ich m[і]łos[ci]ow panów successorów, aby na to przeniesienie ich m[і]łos[ci]om tysiąc złotych dali.

Co dla lepsz[e]y wiary przy przycisnieniu pieczeci moiey podpisałam.

W Gninie piatego dnia stycznia roku tysiącznego szescsetnego piecdziesiątego trzeciego.

Anna Aloysia Chodkiewiczowa na Ostrogu, woiewodzina wilenska, ręką swą.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699, k. 223-223 v.

Оригінал: *невідомий*

Копії:

1. Archiwum Państwowe w Poznaniu. – Castrensia Posnaniensia 699 [Relationes], k. 223-223 v. Облята документа в познанських гродських книгах. Оригінал, завірений печатками та підписами тестаторки і свідків, пред'явив на уряді разом із заповітом і ще одним додатком до нього познанський канонік Филип Дунін, уповноважений познанського біскупа кн. Казимира-Флоріана на Клевані Чорторійського, 13 квітня 1654 р.
2. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], тека 3, № 215 (аркуші без пагінації). Випис з познанських гродських книг (див. № 1), завірений урядовою печаткою і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.

⁵⁴ Слово пропущене у “познанській обляті”, але присутнє в обляті в Коронній Метриці (*Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392, k. 6*).

3. Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna 392 [protokołowa księga wpisów za podkacierzego Andrzeja Trzebickiego], k. 5 v.-6. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) в книзі Коронної Метрики. Документ пред'явили в королівській канцелярії острозькі єзуїти – ректор колегіуму о. Миколай Конажевський і о. Альберт Пшибишевський – 16 травня 1654 р. Початок обляти (вступний протокол) не зберігся. Імена пред'явителів реконструйовані на підставі відомих екстрактів з книг Коронної Метрики (див. № 5, 6). Витяг з познанських книг, який включав, окрім цього документа, сам заповіт і ще один додаток до нього, був завірений печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського.
4. ЦДІАЛ України. – Ф. 9, оп. 1, спр. 391, с. 52-54. Облята випису з познанських гродських книг (див. № 1) у львівській гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Станіслав Жарчинський 23 січня 1661 р. Випис з познанських книг, який включав, окрім «декларації», сам заповіт і ще один додаток, завірений печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського. На виписі позначка про його облятування в «актах меншої королівської канцелярії» (Коронній Метриці).
5. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 354, арк. 744 зв.-745 зв. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді Людвік Журавський 16 червня 1677 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірени: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами вармінського біскупа і коронного підканцлера Яна-Стефана Виджги та королівського секретаря Миколая Шульца (випис виданий у Варшаві 6 березня 1677 р.).
6. ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 441, арк. 144-145. Облята випису з книг Коронної Метрики у луцькій гродській книзі. Документ пред'явив на уряді уповноважений житомирського мечника Антонія Сенницького Ян-Александр Фашчевський 9 березня 1697 р. Випис із книг Коронної Метрики (див. № 3) і вміщений у ньому екстракт з познанських гродських книг (див. № 1) завірени: а) [познанський екстракт] печаткою [Познанського гродського суду] і підписом познанського судді суррогатора Зигмунта Твардовського; б) [екстракт з книг Коронної Метрики] печаткою меншої королівської канцелярії і підписами перемишльського біскупа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (випис з Метрики виданий між 1654 і 1657 рр.).
7. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Відділ рукописних, стародруківаних та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка, спр. 1708 IV рук. [Acta Iesuitica: Acta Collegii Ostrogiensis], том 3, № 216 (аркуші без пагінації). Незавірений екстракт з книг Коронної Метрики (див. № 3), II половина XVII ст. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [меншої королівської канцелярії] і стояли підписи перемишльського біскупа-номіната і коронного підканцлера Анджея Тшебіцького та королівського секретаря Альберта Ляковського (див. № 3, 4, 6).
8. ЦДІАК України. – Ф. 1045, оп. 2, спр. 297, арк. 115. Незавірена копія екстракту з луцьких гродських книг (див. № 6), вписана до візитації Звягельського костелу 1724 р. Копія зроблена з завіреного екстракту, до якого була прикладена печатка [Луцького гродського суду] і стояв підпис Вавжинця-Станіслава Поплавського.

Публікації:

1. [Пероговський В.Г.]. Анна-Алоизия, княжна Острожская, вдова по воеводе виленском, гетмане великого княжества Литовского Яне-Карле Ходкевиче, фундаторша незуитского коллегиума в Остроге // Вольские губернские ведомости. – Житомир, 1868. – № 62. – С. 247 (за виписом до познанських гродських книг, переклад російською).
2. Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich wielkopolskich z lat 1631-1655 / Wyd. P. Klint. – Poznań-Wrocław, 2008. – S. 160-161 (за виписом до познанських гродських книг).